

ÇOCUK EĞİTİMİNDE ÖDÜL-CEZA SINIR KOYMA

ÇOCUK EĞİTİMİNDE CEZA

Çocuk eğitiminde ceza konusu genel olarak şu üç durumda ortaya çıkar:

1)Çocuk sorumluluklarını yerine getirmediğinde, (Odasını ısrarlı bir şekilde toplamayan, ödevlerini yapmayan, dişlerini fırçalamayan bir çocuk sorumluluklarını yerine getirmez. Ailenin ısrarlarına rağmen çocuk yine sorumluluklarını yapmadığında ailenin aklına ceza vermek gelebilir.)

2)Çocuk olumsuz bir davranış sergilediğinde, (Sürekli kardeşine vuran, küfür eden, eşyalara zarar veren, başka çocukların eşyalarını izinsiz alan çocuklar için de ceza düşünülebilmektedir.)

3)Çocuk anne veya babanın sözünü dinlemediğinde.(Televizyonu kapatmasını, sofraya yemeğe gelmesini, gidip kendisine bir su getirmesini ister. Haklı olarak çocuğundan sözünü dinlemesini ister. Çocuk ısrarla anne-babanın sözünü dinlemediğinde yine ceza konusu ebeveynlerin gündemine girer.)

Öncelikle her anne-babanın özellikle hangi durumlarla ilgili sorun yaşandığını tespit etmesi gerekir.

Acaba Cezalar Çocuğa Nasıl Zarar verir?

- Ceza, korkuya dayandığından bireyde süreğen zararlı duygular oluşturabilir.
- Birey cezadan korkmadığında ya da peşinen kabullendiğinde cezaya bağışıklık kazanabilmektedir.
- Ceza olumsuz davranışları bireyde yerleştirebilmektedir.
- Ceza verene karşı nefret oluşturabilmektedir.
- Bazen geçici bir çözüm oluştursa da olumsuz davranışı ortadan kaldırmaz.
- Cezayı veren pişman olduğunu sergilediğinde olay daha dramatik boyut kazanmakta ve ortada olumlu bir etki kalmamaktadır.
- Birçok aile “ben çocuğuma ceza vermiyorum” diye düşünüyor. Fakat kızma, bağırma, küsme, söylenme vs de cezadır.

Sınırsız bir dünya hem yetişkinler hem de çocuklar için kaygı verici bir dünyadır. Hayattaki kurallar bir yandan bizi kısıtlar ama öte yandan bize güven verir. Kırmızı ışık kuralı hepimizi rahatsız eder ama varlığı sayesinde trafikte daha güvende oluruz. Çocuklar da görünüşte kural ve sınır istemezler ama ruh dünyaları sağlıklı sınırlara ihtiyaç duyar. Bu nedenle çocukların yatma, yeme, ekran başında kalma, sorumluluk alma gibi konularda sınırlara ihtiyacı vardır. Ailecek bazı durum ve davranışlar için kurallar oluşturabiliriz. Bunu çocuğa baskıyla uygulamak yerine, bu kuralların birlikte karar verilerek sebep-sonuçlarla alınması önemlidir.

- ✓ Evde koyduğunuz kurallar mantıklı ve uygulanabilir olmalıdır .
- ✓ Kurallar çocuğun yaşına uygun olmalıdır;“ 4 ve 11 yaşında ki çocukların uyku saatini farklı belirlemek” gibi.
- ✓ Kurallar tutarlı bir şekilde uygulanmalıdır. Ebeveynlerin ruh haline göre değişmemelidir.

Özel durumlarda beraber karar vererek esneyebilir.

- ✓ Kurallardan herkes haberdar olmalıdır. Aile büyükleri de dahil edilmelidir.
- ✓ Öncelikli kuralları tespit edin. Çok fazla kural koymayın.
- ✓ Kuralların nedenlerini anlatın. Uyulmazsa sonuçlarını anlatın.
- ✓ Çocuğunuza model olun.
- ✓ Kuralların uygulanmasında sert bir tutum yerine, açıklayıcı ve sakin davranın.

**SEVGİSİZ DİSİPLİN
BAŞKALDIRIYI;
DİSİPLİNSİZ SEVGİ İSE
BAŞIBOŞLUĞU BERABERİNDE
GETİRİR!**

Anne Babalar Neden Sınır Koymakta Zorlanırlar?

- **Yaşam tarzı**
(Anne babalar bile her şeye hemen sahip olmak istemekte, tüketim toplumuna uyum sağlamakta.)
- **Bastırılmış istekler ve yetiştirme tarzı**
(Yaşadıklarına benzer deneyimleri kendi çocuklarına yaşatmak istememeleri.)
- **Şefkat ve iyi ilişki isteği**
- **Suçluluk duygusu**
(Anne babalar çocuğun geçirdiği öfke nöbetinden kendilerini sorumlu tutar.)
- **Çocuktan gelen olumsuz tepkiler**
(Sen zaten beni sevmiyorsun gibi ifadeler.)
- **Yeterince zaman ayıramama**

ÇOCUK EĞİTİMİNDE ÖDÜL VE ÖVGÜ

Anne-babaların çocuklarını eğitirken, onlara yeni davranış kazandırırken ve de istediklerini yaptırırken kullandıkları yöntemlerden biri de ödüldür.

Ödül her ne kadar cezadan daha masum gibi görünse de, doğru kullanılmadığında en az ceza kadar çocuklara zarar verebilmektedir. Bu nedenle her ebeveyn ve eğitimci, çocukların davranışlarına yön verirken ödül ve övgünün nasıl kullanılacağını öğrenmek durumundadır.

Ödül Neden Zarar Verir

1. Öncelikle sürekli ödül alan çocuklar zaman içerisinde ödüle o kadar çok alışırlar ki, ödül alamadıklarında kendilerini kötü hissederler. Ödül onlar için hayatın vazgeçilmezi olur. Bir nevi çocukta ödüle karşı bağımlılık, ödülsüzlüğe karşı ise tahammülsüzlük gelişir. Ödüle alışan bir çocuk bu ödülleri devam ettirebilmek için zamanla kural dışı yollara bile başvurabilir. Sınavda kopya çekebilir, yapmadıklarını yapmış gibi anlatabilir. Bu çocuklar, gelecek hayatlarında sürekli onaylanma ihtiyacı hissedebilirler.
2. İkinci olarak ödül, çocuğu olumlu davranışa değil, ödülün kendine yöneltir. Çocuk herhangi bir davranışı, yapılması iyi ve doğru olduğu için değil ödül için yapar. Yani ödül, iyi davranışın kendisini ikinci plana atar.
ÖR: Kitap okuduğunda, kendisine ödül verileceği söylenen çocuğun ilgisi ödülde olur, kitap okumak ise ödüle ulaşmak için bir araç olur ve ikinci planda kalır. Bu şekilde çocuğun kitap okumaya karşı iç motivasyonu da söndürülmüş olur ve kitap sadece dış motivasyonla okunacak bir nesne haline alır.

3. Bazen ödül, problemlerin gerçek nedenleri ile yüzleşmeyi de güçleştirir. Kardeşine şiddet uygulayan bir çocuğa, “Eğer şiddet uygulamazsan sana ödül vereceğiz.” dendiğinde çocuk, kardeşine vurmaz ama “Bu çocuk kardeşini neden dövüyor?” sorusunun cevabı da bulunmaz. Yani ödül, sorunların gerçek nedenlerini örtücü bir faktör olabilir.

4. Övgü/ödülün diğer zararı ise çocukların gelişmesi için gerekli olan risk alma olasılığını düşürmesidir.

ÖR: Dweck ve arkadaşları bir araştırmada dört yüzden fazla beşinci sınıf öğrencilerine akademik bir test yapmışlardır. Sınavdan aynı sonucu alan öğrencilerin yarısı çabasından dolayı övülmüş ve onlara “Çok çalışmış olmalısın”, diğer yarısı ise zekasından dolayı övülmüş ve onlara “Çok zeki olmalısın” denmiştir. Sonrasında bu iki gruba kolay ya da zor yeni bir testten hangisine girmek isteyecekleri sorulmuştur. “Çok zekisin” denilen çocukların çoğu kolay testi seçmiş, “Çok çalışmış olmalısın” denilen çocukların % 90’ı ise zor testi seçmiştir. Yani “Zekisin” diye övülen çocuklar, övgüyü kaybetmemek adına yeni riskler almaktan kaçınmışlardır.

Ödül/Övgünün Doğru Kullanımı Nasıldır?

✓ İlk olarak ödül/övgü davranıştan önce söylenmemeli, davranıştan sonra verilmelidir.

ÖR: Bir çocuğa “Dişlerini fırçalarsan sana şunu veririm.” demek doğru değildir. Çünkü bu şekilde ödül önceden beyan edilmiş olur ve çocuğa zarar verir. Bunun yerine çocuğun dişlerini fırçaladığı anlar yakalanıp sonrasında

ödüllendirildiğinde bu ödül motive edici olur. Aynı şekilde çocuğun kardeşi ile iyi geçindiği anlar yakalanıp ara ara takdir edilirse bu ödül çocuğu motive eder. Ancak “Kardeşinle iyi geçinirsen yarın parka gideceğiz.” denildiğinde bu ödül zarar verici olacaktır.

✓ İkincisi, davranıştan sonra verilen ödül, her doğru davranıştan sonra verilmemelidir.

ÖR: Her dış fırçalamanın ardından küçük sürprizler vermek doğru değildir. Bazı dış fırçalama sonlarında, rastgele bir seçim yaparak ödüllendirmek daha doğrudur. Çocuğun kardeşi ile iyi geçindiği tüm anlar değil, bazı anlar rastgele ödüllendirilmelidir.

Üçüncüsü, övgü genelde çocuğun kişiliğine değil performansına yönlendirilmelidir.

ÖR: “Harikasin, çok iyisin, zekisin” demek yerine “Bu resim harika olmuş”, “Odanı çok iyi toplamışsın”, “Bu davranışın çok zekicedi” demek arasında fark vardır. İlk cümleler çocuğun kişiliğine vurgu yaparken ikinci cümleler yaptığı işe, çabasına vurgu yapmaktadır. Yoğun şekilde kişiliğe yapılan övgüler narsizme kadar gidebilmektedir. Bu nedenle çocuğun kişiliğini övmek yerine çabasını övmek gerekir. Övgüyü genel olarak değil de detaylandırılmış yapmak çocuğun övülen alandaki becerilerini geliştirir. “Anne-baba, resmim nasıl olmuş?” diyen çocuğuna “Çok güzel olmuş.” demek yerine “Burada renkleri çok iyi kullanmışsın.” Ya da “Simetri, tonlama, kağıt kullanımın çok başarılı.” gibi detaylı övgüler vermek çocukların neyi daha güzel yaptıklarını fark etmelerini ve geliştirmelerini sağlayacaktır .

Öğretmen Fuat Altan Anaokulu Rehberlik Öğr.

Esra GÖKMEN